

УТИЦАЈ СТРАНИХ БОРАЦА НА СТРАТЕГИЈСКИ МЕНАЏМЕНТ СИСТЕМА ОДБРАНЕ

Бојан Ж. Кузмановић
Војска Србије, Генералштаб

Митар Ковач*

Факултет за пројектни и иновациони менаџмент, Београд

Милан М. Ковачевић

Војска Србије, Генералштаб

Ради одговора на изазов, ризик или претњу стратегијски менаџмент непрекидно прилагођава систем одбране променљивој околини. Појава страних бораца врши велики утицај на стратегијско окружење, а самим тим и на системе одбране, било да се систем одбране супротставља регрутацији, борби против побуњеника или борби против повратника. Како страни борци нису нова појава у историји сукоба, њихово ангажовање у ранијим сукобима се може искористити за идентификовање узрока или последица ове појаве. У раду је примењена техника стратегијског менаџмента „Дрво проблема“ на примеру ангажовања страних бораца у сиријском сукобу, а резултати су поред узрока и последица ангажовања страних бораца указали и на могућа решења овог изазова, ризика или претње.

Кључне речи: *страни борци, систем одбране, менаџмент, стратегијски менаџмент*

Увод

На структуру и функционисање система одбране утичу спољни чиниоци чији се утицај рефлектује и на унутрашње чиниоце. Због значаја система одбране и нужности његовог правовременог прилагођавања насталим променама у стратегијском окружењу, поједини елементи система непрекидно врше процену стратегијског окружења, а посебно текућих сукоба глобално и регионално.

Актуелни сукоби у свету потврђују да су преовладавајући облици друштвених сукоба управо унутрашњи, од којих је најтеже изборити се са побуном. Захваљујући развоју технологије, глобализацији и међузависности, модерна побуњеништва је тешко победити, све су трајнија, повезанија, синхронизованија. За пример се може узети сукоб у Сирији где су побуњеници до скоро опстајали иако се безмало цео свет борио против њих. Један од разлога за овако дуго опстајање Исламске државе био је и прилив страних бораца.

* Проф. др Митар Ковач је генерал-мајор у пензији.

За побуњеништво је карактеристично да побуњеника, чак и на почетку сукоба, има мање. Зато је за сваки побуњенички покрет битно да омасови своју борбу и привуче што више нових бораца, па се део снага увек издваја и за послове регрутовања. Овај задатак је битан скоро колико и борба на линији додира. Ако побуњенички покрет успе да обезбеди прилив страних бораца, шансе за успех борбе се повећавају. Сам процес идентификовања, мотивисања и привлачења странаца да учествују у сукобу две стране, од којих ни једна није њихова земља, изгледа немогућ, али подаци о броју страних бораца у актуелним сукобима говоре супротно.

У пословном свету регрутовање кандидата који су у потребној мери мотивисани, посвећени, способни и квалификовани за рад је значајна активност у прибављању запослених. Ово „привлачење” кандидата је за менаџмент организације веома битно јер софтвер, технологија, сировине, машине и алати се данас могу прибавити без већих проблема за разлику од људских ресурса, а да ли ће једна организација остварити предност зависи управо од људских ресурса којима располаже. Иста ситуација је и у оружаним сукобима, страна која има квалитетније борце, која их има више и која може да привуче нове борце, има предност.

Конечно, што се више људи бори за исте стратегијске циљеве, већа је шанса да се они и остваре, па чак и у случају да побуњеништво изгуби, борба ће се вероватно наставити, али на другом месту и на други начин.

Страни борци

Уједињене нације дефинишу стране борце као „појединце који путују у државу која није њихова држава пребивалишта и чије држављанство немају, ради планирања, припреме, извршења или учешћа у терористичким делима или повезања/примања терористичке обуке, у вези са оружаним сукобом”.¹ Ову дефиницију прихвата већина држава, а резолуција у којој је наведена прихваћена је једногласно.

Данашња, модерна побуњеништва настоје да у основи имају разлоге или мотиве за борбу који превазилазе границе државе у којој се дешавају, а тероризам користе као „алат” за остваривање циљева. Оваква побуњеништва дуже трају, теже је борити се против њих, а често држава „жртва” не може сама да се избори са побуном. Називају се још и транснационална, јер регрутују велики број страних бораца, а регрутери користе такозване „дефанзивне поруке” како би анимирали циљне групе или појединце.

Иако транснационална побуњеништва постоје вековима, нису разматрана као посебна друштвена појава, већ као проблем државе у којој се дешавају. Тек након америчке инвазије на Ирак, када се америчка војска после ратних дејстава против државе Ирак, сусрела са побуњеништвом у Ираку, чијој борби су се непрекидно придруживали борци који нису Ирачани, развила се дебата на тему постојања нечег што привлачи људе из удаљених делова света у сукобе који нису у директној вези са њиховим државама.

¹ Дефиниција је објављена у резолуцији Света безбедности број 2178, усвојеној дана 24.09.2014, доступно на: <https://www.un.org/sc/ctc/focus-areas/foreign-terrorist-fighters/>.

Историјски аспект

Страни борци нису нова појава у историји сукоба. Њихова регрутација је приметна у више случајева током историје, било да се ради о побунама ради стицања слободе и независности, било да се ради о модерним побуњеништвима.

Током Грчког рата за независност од Отоманске империје 1820-тих година Лорд Бајрон и други познати Британци повели су мултинационални покрет за дотур оружја и појачања локалним борцима.² Регрутација се базирала на апелима да се потомци старих Грка ослободе Отоманске репресије.

Приликом рата за независност Израела, регрутовани су Јевреји који су живели у дијаспори. Регрутне поруке су говориле да ако формирање државе Израел не буде успешно сви који су преживели холокауст и сви остали Јевреји у свим државама у којима живе неће бити безбедни и да ће на крају нестати.³ Са друге стране, арапске паравојне снаге су окупљане око идеје да је неопходно сачувати Арапску Палестину или постоји велики ризик да ће се дестабилизovati цео исламски свет.

Шпански грађански рат је добар пример омасовљавања побуњеничких циљева широкој публици и регрутације страних бораца. Иако су постојали споразуми о неинтервенисању и економским мерама Немачка, Италија и Португал су отворено помагали фашистичку фракцију. Стаљин је са друге стране, оклевао да јавно помогне републиканце, али притисак комунистичке јавности у оквиру Коминтерне, на крају је довео до одлуке да се регрутују симпатизери. Москва је доставила локалним органицима комунистичке партије квоте што је био почетак настајања интернационалних бригада. Процењује се да је партија регрутовала до 50.000 људи, иако у Шпанији није боравило више од 18.000 бораца интернационалних бригада.⁴ Оволики број страних бораца на републиканској страни је резултирао пре свега социјалним условима тога доба, на име, радна снага је израбљивана, а корпорације нису дозвољавале синдикално организовање. На протесте радника држава је одговарала репресијом па је створена атмосфера да се једино силом (борбом) може нешто урадити. Иако већина регрута није поседовала разумевање марксистичких теорија нити жељу да се успостави комунистичка држава придруживали су се покрету отпора, а циљ им је био социјална правда за сиромашне и за мањине. Регрутни напори у овом случају нису морали да буду усмерени на индоктринацију јер су регрути већ прихватили циљеве побуњеника, него су морали да одвоје авантуристе од оних који „разумеју” политичку вредност антифашистичке борбе. Дакле спољни услови (време економске депресије) су потпомогли да се међусобно разумеју и подржавају сиромашни и припадници мањина са политички активним антифашистима. Фашисти са друге стране су створили Шпанску легију странаца са око 1.500 странаца, њен део су на пример били припадници румунске „Гвоздене гарде” или „Ирске бри-

² Више на: <http://englishhistoryauthors.blogspot.rs/2012/11/a-surprising-greek-hero-very-english.html>.

³ Више у: Charters, D., *Jewish Terrorism and the Modern Middle East*, The Journal of conflict studies, volume 27, No 2, winter2007., доступно на: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/JCS/article/view/10538/13294>, приступљено 17.11.2017.

⁴ Malet D., *Why foreign fighters? Historical perspective and solutions*, Foreign Policy Research Institute, Elsevier Limited, 2009, стр. 100.

гаде” који су регрутовани као браниоци вере, како би је одбранили пре него што је униште међународно окупљени комунисти.

Први рат у Авганистану је пола века касније такође био заснован на одбрани од најезде комунизма.⁵ Сукоб је избио након интервенције Совјетског савеза ради помоћи авганистанској држави. Можда најодговорнији за регрутацију муслимана, која је уследила и која је и надживела сам сукоб због кога је и отпочела, је Абдулах Азам. Овај члан „Муслиманске браће” и академски образован грађанин, рођен у Западној Обали 1941. године, учесник Шестодневног рата, на више муслиманских универзитета је држао предавања о неопходности да се поново преузме контрола над свим муслиманским земљама. Након совјетске инвазије преселио се у Пешавар, пакистански град у провинцији која граничи са Авганистаном, како би предавао на универзитету и подржавао муџахедински покрет. Његова прва активност након избијања сукоба је била позив својој „матичној” организацији да у Авганистан пошаље борце, међутим био је одбијен и у Авганистан је стизало само наоружање и логистички материјал. То је био моменат када се Азам одлучио да кроз мрежу исламских институција шири идеју одбране исламских земаља од неверника. Муџахедински покрет који је основао имао је невероватан одзив па је чак и након повлачења Црвене армије из Авганистана остао да живи. Због масовности и особина бораца, већина држава из којих су били пореклом, није дозвољавало њихов повратак. Тако су муџахедини постали маса религиозних плаћеника који су се затим борили у Босни, Ираку и поново у Авганистану све под велом одбране од неверника.

Мотиви за борбу

Када се посматра регрутација страних бораца од лоцирања потенцијалних регрута, преко преношења информација о конфликту до селекције регрутованих, примећује се образац. Наиме, сви случајеви регрутације личе једни на друге. Оно што покреће људе је заједнички идентитет.⁶ У модерној историји заједнички идентитет је био грађен око вере, затим етничког национализма, потом идеологије о типу друштвеног уређења и на крају опет вере. Дакле уочава се цикличност.

У самој муслиманској вери као и у било којој „абрахамској” религији не постоји ништа што само по себи позива на мобилизацију снага ради ратовања али регрутери користе своја тумачења верских записа које појачавају актуелним догађајима како би анимирали одабране појединце. Ефикасну регрутацију је омогућила и мешавина глобализованих комуникација, транспорта, развоја технологије и миграције становништва.

⁵ Keppel G.: *Jihad: The Trail of Political Islam*, Harvard University Press, 2002, стр. 140 до 148. Доступно на https://books.google.rs/books?id=ttzgnKFA18C&printsec=frontcover&dq=Jihad:+The+Trail+of+Political+Islam&redir_esc=y&hl=sr#v=onepage&q&f=false.

⁶ Осећање идентитета почиње да се формира кроз односе са својим окружењем у детињству, а посебно током адолесценције када постоје и највеће кризе идентитета. Тада особа поставља себи кључно питање „ко сам ја”, „чему тежим”, „одакле сам” и сл. Може се мењати и израђивати током целог живота, а посебан значај у процесу формирања идентитета имају особе из најближе околине, као и систем социјалних вредности заједнице у којој појединац живи. Појам је из психологије и социологије и представља трајно осећање целовитости и постојаности личности упркос променама у њој и око ње.

Миграције у комбинацији са комуникацијама су омогућиле спајање изолованих, мањинских група које деле исти идентитет. Доказ за ову тврдњу се уочава у текућем сукобу у Сирији где из Западне Европе учествује око 5.000 бораца, од којих око 3.700 њих (Слика 1) потиче из само четири земље (Француске, Белгије, Немачке и Велике Британије).

Слика 1 – Прилив страних бораца из западне Европе у сукоб у Сирију⁷

У првој половини 20. века већина страних бораца су били чланови комунистичких партија (група), пре тога у касном 19. веку су то били анархисти. У оба случаја побуњеници су имали заједничке карактеристике са муџахединима у Авганистану или припадницима Исламске државе у Сирији данас (делили су заједнички идентитет). Идентитет је код већине људи већ пољуљан, јер су све друге социјалне везе глобализацијом уништене и настали су усамљени индивидуалци чијим страховима се обраћају регрутери.

Омар Насири, бивши џихадиста описује своје бивше колеге као „људе без дома”.⁸ Исељеници, емигранти, расељени, трагачи за бољим животом и остали, на западу нису прихваћени јер нису бели и нису хришћани, а кући више не припадају јер се не облаче, не говоре и не понашају као муслимани. Талас муслиманских емиграната који је погодио Запад, уобличио је схватање муслиманске вере, променио норме које неко мора да испуњава да би био муслиман, као и схватање где су и које су муслиманске земље. Такође, Вехабизам и друге форме радикалног ислама су сада доступне преко интернета и глобалне мреже Медреса,⁹ чинећи националну припадност мање битном. Транснационални исламски идентитет је постао једина алтернатива супротна „злом” Западу

⁷ Слика је преузета из: Barret R.: *FOREIGN FIGHTERS An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq*, The Soufan Group, 2015, стр 13.

⁸ Nasiri, O.: *Inside the Jihad*, Basic books, New York, 2006, страна 2.

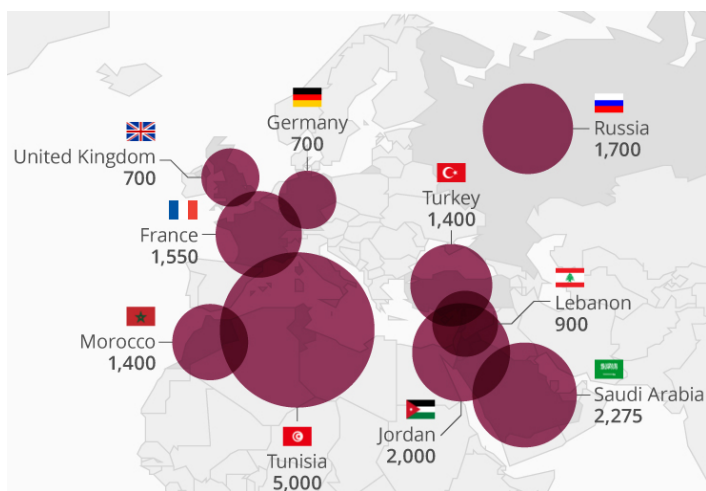
⁹ У ужем смислу, појам означава врсту исламске високе школе, а дословно значи „место подучавања” или „школа”.

и скоро подједнако страним друштвима у домовини. Оливер Рој у свом делу „Глобализовани Ислам: Потрага за новом Умом”, истиче да ће транснационална регрутација престати када се и последњи емигрант асимиљује.¹⁰

У овом историјском тренутку сведоци смо идеологизације вере, до чега долази јер традиционалне друштвене структуре које иначе дају значење догађајима и вредностима пропадају. Може се приметити и да се исламски страни борци, почевши од Абдулаха Азама, не враћају у своју домовину да се тамо боре за муслимане, не покушавају, нити се надају да могу преобликовати друштво из којег су пореклом, већ се радије одлучују да оду у слабе и посрнуле државе у којима су културне и државне институције слабе. Тамо сматрају да имају веће шансе да изграде теолошки исправно друштво, након што победе „угњетаваче”. Они се уствари и не боре да освоје територију већ да преобликују своју заједницу.

Процес регрутовања страних бораца

Када се разматра појава страних бораца данас, уочава се они имају велики војни али и политички утицај. Регрутовање се успешно спроводи што доказује њихов растући број. До јуна 2014. године, Исламској држави се придружило око 12.000 бораца из 81 земље, тај број је до децембра 2015. године порастао око 30.000 бораца из 86 земаља.¹¹ На Слици 2 је приказана процена о броју страних бораца који су се придружили Исламској држави, током 2015. године.

Слика 2 – Процена броја страних бораца који су се придружили Исламској држави током 2015. године¹²

¹⁰ Roy, O.: *Globalized Islam: The search for new Ummah*, Columbia University press, New York, 2004, страна 18.

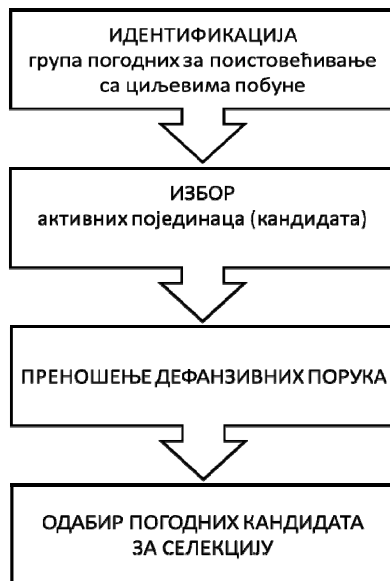
¹¹ Barret, R.: *FOREIGN FIGHTERS An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq*, The Soufan Group, 2015, стр 4.

¹² Слика је преузета из McCarthy, N.: *Where Syria & Iraq's Foreign Fighters Come From*, Statista, 2015, доступно на на: <https://www.statista.com/chart/3866/where-syria-and-iraqs-foreign-fighters-come-from/>.

Државни и међународни закони не могу спречити регрутовање страних бораца, а у поређењу са националним идентитетом, транснационални преузима примат. Узевши у обзир да су страни борци спремнији на више нивое насиља и да продужавају сукоб у који су умешани, државе које изводе противпобуњеничке операције имају јак мотив за спречавање интернационализације грађанских сукоба и регрутације страних бораца.

Страни борци који се сада боре у побуњеништвима широм света, су пре свега противзаконити борци. Ако директно не крше законе своје земље онда поступају против јавно усвојених војних норми према којима се претпоставља да ће се сваки појединац борити само за своју земљу. Међународна заједница такође предузима мере против страних бораца. Уједињене нације су до сада донеле три резолуције које се директно тичу страних бораца (број 2178 и број 2195 из 2014. године и број 2199 из 2015. године).¹³ Поред резолуција на сајту Против Терористичког Центра (тела УН) доступни су и извештаји о имплементацији резолуција са подацима о мерама које државе чланице предузимају. Поред овога доступни су и подаци о укупном броју страних бораца и државама порекла, као и о регрутацији бораца.

До регрутације долази када локални побуњеници, који сукоб увек почињу као слабија страна, желе да прошире конфликт како би повећали своје ресурсе и како би увећали шансе за победу. Ипак, пошто често ресурси недостају они странце морају снажно мотивисати, како би им се прикључили из разлога који нису материјални. Регрутери зато победу у сукобу представљају као корист публике коју регрутују, јер ће се тако „остварити најдубљи лични интереси” кандидата. Сам процес регрутације страних бораца се састоји од четири корака приказаних на Слици 3.

Слика 3 – Процес регрутације страних бораца

¹³ Документа су доступна на: <http://www.un.org/en/sc/ctcl/>.

У првом кораку приликом идентификације, циљају се групе у страним државама за које се очекује да се идентификују са циљевима побуне. Сама природа везе између побуњеника (нпр. исто етничко порекло, религијска припадност, идеолошка припадност и сл.) је небитна за логику регрутације. Понекад у регрутацији помажу и стране владе или невладине организације и други недржавни актери који имају исте интересе.

Затим се бирају и посебна пажња се посвећује појединцима који су изузетно активни у институцијама друштва, а који се идентификују са циљевима побуњеника, али које само друштво маргинализује јер су део мањине. Ове социјалне везе зато представљају средства и разлог за учествовање у борби. Ради привлачења кадрова (страних бораца), користе се образовне институције, екстерно оглашавање у специјалним публикацијама и директно обраћање кандидатима. Законска ограничења приморавају побуњеничке групе да циљају појединце или мале групе селективно, пре него да се обраћају масовној публици (оглашавају). У данашње време употреба социјалних мрежа дозвољава регрутима могућност и да са дистанце примене социјални притисак на циљану публику како би добили подршку, а затим и борце.

Потом регрутери преносе потенцијалним регрутима да је њихова заједничка група, циљ, и сл. пред егзистенцијалном претњом и да опстанак зависи од управо од њиховог учешћа. Овим „дефанзивним порукама” стварају нови идентитет, а затим га излажу угрожености.¹⁴ Тиме се код регрута прво ствара веза са удаљеним сукобима и њиховим циљевима, а затим подела на „њих” и „нас”, како би се коначно пружио могућност учешћа или доприноса победи у „судбинском” сукобу који се тренутно води. При том сама суштина сукоба се и не износи. Овај нови идентитет узрокује нове социјалне структуре кроз које се регрутне поруке преносе, понављају и појачавају. Регрутне поруке наглашавају потребу одбране идентитета, заједнице и сл., како би се сачувало њено постојање, док су поруке којима се наглашавају лични и материјални добици на другом месту или се уопште не користе. Људи се ближе повезују са идентитетски истим подгрупама него са нацијом као ширим и даљим концептом, па побуњенички покрети најчешће добијају стране борце управо тако што удаљене грађанске сукобе представљају као претњу која ће угрозити идентитет групе којој припада појединац.

Последњи корак и циљ овог процеса је да се одаберу кандидати који имају највише шансе да прођу селекцију и обуку. Битно је изабрати кандидата отпорног на друге утицаје и способног да се развија и учи. У великом броју случајева регрутери манипулишу идентитетима, стварајући осећај величине и значаја самог појединца, а затим изазивајући осећај обавезе или одговорности.

Пример овог начина регрутације је регрутација мароканских бораца за рат у Ираку где су исламистичке групе поставиле „посматраче” у и испред радикалних џамија који су идентификовали појединце који су посебно јако изражавали незадовољство за ирачке или палестинске проблеме. Затим су „посматрачи” улазили у расправе наглашавајући социјалну правду и дужност да се помогне браћи муслиманима у будућој победи. Потом би одабрани регрути били безбедносно проверени и психолошки процењивани, а затим би били прослеђивани са лажним пасошима ван земље у тренинг кампове где би додатно били индоктринирани пре ступања у конфликт.¹⁵

¹⁴ Malet, D.: *Why foreign fighters? Historical perspective and solutions*, Foreign Policy Research Institute, El-sevier Limited, 2009, стр. 99.

¹⁵ Whitlock, C.: „*Terrorist networks lure young moroccans to war in far off Iraq*”, Washington Post, february 20, 2007. Доступно на: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/19/AR2007021901168.html>.

Ако побуњеничка група регрутује стране борце убеђујући их да су суочени са егзистенцијалном претњом само зато што су чланови одређене групе, онда ће притисак власти и претње законским репресалијама имати само супротне ефекте. Систем одбране неће спречити регрутацију, већ ће се појачати осећај угрожености што ће убрзати мобилизацију. У борби против власти регруттери ће само појачати осећај страха код кандидата па они могу осетити потребу за високоризичним активностима како би се нешто предузело, да би се спречили још већи губици. Такође, ако се противпобуњеничким снагама у зонама сукоба пружа јака медијска подршка, регруттери ће појачати своје поруке. Иако у противпобуњеничким операцијама постоје тактички разлози за велики број људства на терену, изградњу база, контролу територије и јаке мере за заштиту снага у зони операције, ове мере су у смислу борбе против регрутације контра продуктивне, јер само појачавају поруке регруттера које државне снаге представљају као репресивне.

Анализа стања применом технике стратегијског менаџмента „Дрво проблема”

Примена стратегијског менаџмента у систему одбране као једног модерног управљачког концепта је условљена стратегијском анализом.¹⁶ Продукти анализе су основ за предвиђање будућности, а затим и за дефинисање мисије и стратегијских циљева. Након тога следи дефинисање и избор стратегије, а потом примена и контрола примене изабране стратегије.

Како би анализирали утицај страних бораца на стратегијско окружење, а самим тим и на стратегијски менаџмент, у овом раду користићемо аналитични поступак који се зове „дрво проблема”, као алат за анализу проблема. Овај алат омогућава да се на један рационалан начин сагледају узроци и последице проблема, али и могућа решења.

Дрво проблема је аналитичка техника која нам омогућава боље разумевање проблема кроз графички приказ, као и препознавање узрока и сагледавање последица. Анализа проблема као полазиште користи један или више негативних аспеката тренутне ситуације. У односу на сваки идентификован проблем утврђују се узроци и последице тог проблема.¹⁷

Када се заврши анализа проблема читаво дрво проблема се инверзијом претвара у „дрво циљева”. Дрво циљева представља позитиван одраз дрвета проблема. Решења проблема и узрока проблема преформулишу се у циљеве дрвета циљева. За овако добијене циљеве неопходно је осмислити начине за њихово остваривање, што се реализује процесним функцијама менаџмента пре свега планирањем.¹⁸

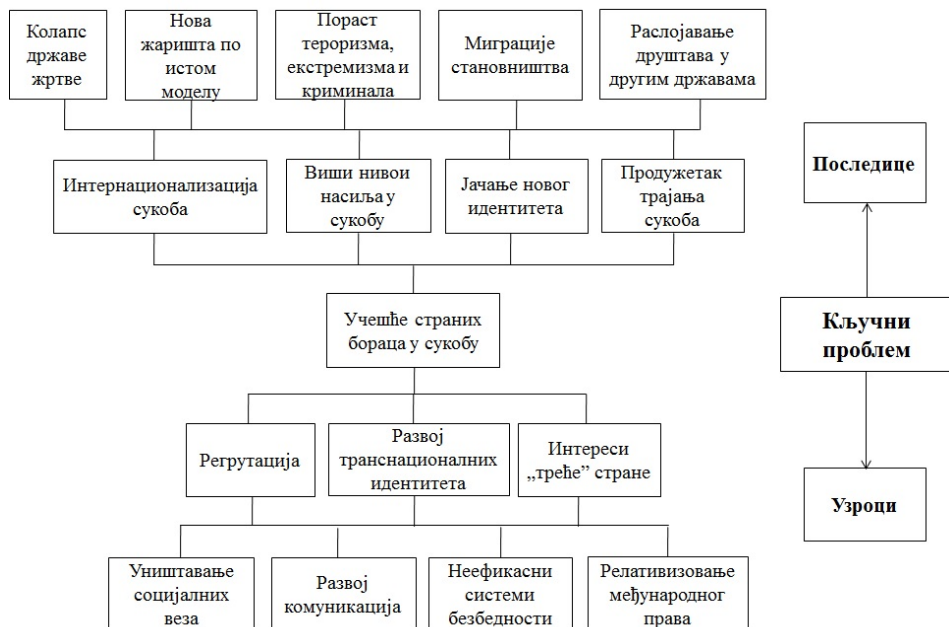
У нашем случају анализираћемо стране борце као учеснике актуелног побуњеничког сукоба у Сирији и њихов утицај на системе одбране држава које се сусрећу

¹⁶ Јовановић, П.: *Стратегијски менаџмент*, друго издање, Висока школа за пројектни менаџмент, Београд, 2007, стр 23.

¹⁷ Ковач, М. и Стојковић, Д.: *Стратегијско планирање одбране*, ВИЗ, Београд, 2009, стр 467.

¹⁸ Под процесним функцијама подразумевамо планирање, организовање, командовање, координацију и контролу. Више у Јовановић, Б.: *Увод у теорију војног руковођења*, ВИЗ, Београд, 1984, страна 125.

са овим проблемом.¹⁹ Приказ узрока и последица учешћа страних бораца у побуњеничким сукобима (дрвета проблема) је дат на Слици 4.

Слика 4 – Дрво проблема

На основу изнетог у првом делу рада, уочава се да уништавање социјалних веза и развој комуникација у комбинацији са неефикасним системима безбедности држава и релативизирањем међународног права доводи до регрутације страних бораца, која се реализује развојем нових идентитета уз помоћ заинтересованих страна које директно не учествују у сукобу. Наведени узроци изазивају учешће страних бораца у удаљеним побуњеничким сукобима као што је то случај био у сукобу у Сирији.

Овај кључни проблем изазива последице пре свега продужетак сукоба, при чему јача нови идентитет страних бораца који су бруталнији у борбеним дејствима. Овакав развој догађаја може довести до колапса државе жртве и отварања нових жаришта у другим регионима који би користили исти (успешан) побуњенички модел. Такође нове миграције становништва могу довести до раслојавања друштава у другим државама и до пораста организованог криминала, а затим и до новог таласа екстремизма и тероризма.

¹⁹ Било да се ради о националним, коалиционим или мешовитим, под системима одбране подразумевамо укупну организованост, опремљеност и оспособљеност државе, њених грађана и војске и других субјеката друштва (снага одбране) за заштиту националних интереса и вредности. Више у Ковач, М. и Стојковић, Д.: *Стратегијско планирање одбране*, ВИЗ, Београд, 2009, страна 269 до 276.

Анализа утицаја страних бораца на стратегијски менаџмент система одбране

Стратегијски менаџмент система одбране треба да обезбеди интеракцију система одбране са другим државним системима ради заштите националних интереса и вредности, а у складу са дефинисаним мисијама и задацима.²⁰ Организацијска структура система одбране треба кадровски и материјално да омогући складан однос потреба и могућности државе у конкретним друштвено-историјским околностима. Из „дрвета проблема” се уочава да је највећи утицај могуће испољити на регрутацију па стратегијски менаџменти система одбране многих држава предузимају мере управо на овом плану, као и на борби против повратника са ратишта како би спречили раслојавање друштва, тероризам у настајању или отварање новог побуњеничког „фронта”.

Борба против регрутовања страних бораца

Различити су начини борбе против регрутације и прилива страних бораца. Сједињене Америчке Државе су покушале у Ираку да ограниче прилив страних бораца контролишући територију и дејствујући против сиријских шверцера који су регруте пребацивали преко границе.²¹ Русија је покушала са атентатима на кључне чеченске лидере како би обесхрабрила регруте и пољуљала вођство побуњеника.²² Холандија покушава са јачим алатима за асимилацију потенцијалних регрута, запошљавањем и саветовањем како би се потенцијални борци интегрисали у холандско друштво и како би се смањио утицај регрутера који такође нуде социјалне услуге.²³

Међутим, ни један од наведених начина борбе не гарантује успех. Регрутери више не регрутују само припаднике муслиманске заједнице дефанзивним порукама, понудама новог идентитета и осећаја важности, већ све који су подложни, тако да се јављају случајеви бомбаша самоубица који су рођени и одрасли у некој од европских држава, били других вероисповести, а затим се преобратили у ислам и придружили се борби неког од побуњеничких покрета. Ефикаснији приступ би био преусмерити снаге на превенцију регрутације, а искуства из претходних случајева налажу два начина.

Прва алтернатива је да се увећају капацитети за спровођење закона којима би се ометале регрутерске активности и процес мобилизације. Пре свега деловање против регрутера о којима би се прикупљали обавештајни подаци и градили случајеви. У овоме могу помоћи подаци о страним борцима који су учествовали у досадашњим сукоби-

²⁰ Више о стратегијском менаџменту у Јовановић, П.: *Стратегијски менаџмент*, друго издање, Висока школа за пројектни менаџмент, Београд, 2007, стр. 11 до 15.

²¹ Више у: *Syria's Role in the Iraq Insurgency*, доступно на: <https://www.jewishpolicycenter.org/2009/02/28/syrias-role-in-the-iraq-insurgency/>, приступљено дана 14.11.2017. године и у: *After the war: militants, foreign fighters add to resistance in Iraq*, доступно на: <http://www.nytimes.com/2003/06/22/world/after-the-war-militants-foreign-fighters-add-to-resistance-in-iraq-us-says.html>.

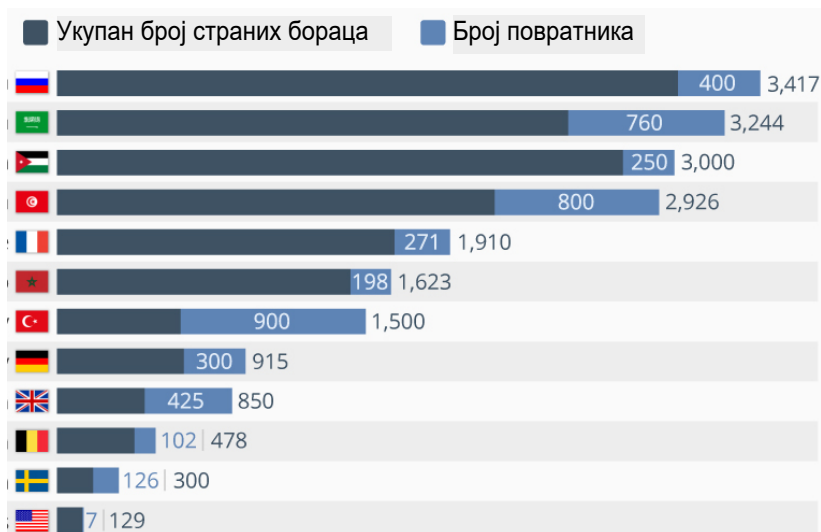
²² Више на: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Second_Chechen_War_assassinations.

²³ Vellenga S., *Huntington in Holland: The Public Debate on Muslim Immigrants in the Netherland*, Nordic Journal of Religion and Society, 2008, стр 21. до 41. доступно на: https://www.idunn.no/file/ci/66930163/Huntington_In_Holland_The_Public_Debate_On_Muslim_Immigr.pdf

ма како би се препознао профил регрута које регрутери окупљају око себе. Већина кандидата себе не види као плаћенике већ верују да се боре у одбрамбеном, а не у сукобу у ком су сами изабрали да учествују. Регрутери користе поруке које изазивају бес и страх. Регрутери проналазе кандидате најчешће међу мушкарцима који су у својим раним двадесетим годинама и који су прва или друга генерација емиграната. Типично су то припадници нижег социјално економског сталежа, често из растурених породица. Старији кандидати се контактирају због њиховог пређашњег војног искуства, млађи су ентузијастични чланови група или организација које их повезују са удаљеним сукобима.²⁴ Кандидате није тешко пронаћи, јер се људи који траже алтернативу грађанским дужностима и националним обавезама обично истичу.

Друга алтернатива је да се уместо потискивања утицаја неке групе, изгради друштвена свест, појача апел грађанских, националних и државних институција како би се појединци идентификовали са својом државом и суграђанима. Превенција регрутације је дакле питање у којој мери је умањено централизовано управљање споља, транснационалним групама као социјалним структурама у држави и нивоа њихове замене са грађанским институцијама. Иако неки виде национализам као претећи феномен, управо то је алтернатива транснационализму и изградњи алтернативних идентитета.

Оружана побуна као облик оружаног сукоба је карактеристична по томе што су борци део популације и ту ситуацију користе у својој борби. У случају неповољног исхода борбе поново се неприметно могу утопити међу становништво. Такође страни борци су и део друштва држава из којих долазе. Дакле и у случају успеха и у случају неуспеха побуне део бораца ће скинути униформе и поново постати део опште популације, али са новим искуствима, вештинама, мотивима и идејама. Једном речју постаће повратници (Слика 5).

Слика 5 – Број страних бораца који су се прикључили борби Исламске државе и број повратника²⁵

²⁴ Barret R., *Foreign fighters in Syria*, The Soufan Group, 2014, стр. 16.

²⁵ Слика је преузета са: <https://www.statista.com/chart/11613/scores-of-isis-foreign-fighters-have-returned-home/>

Повратнике из побуњеничких борби прати неизвесност, односно питање да ли ће наставити борбу у земљи из које потичу или у некој од земаља на путу до куће. Тренутно постоје спорења око тога да ли ће сви повратници остати борци, али се може закључити да део хоће.

Повратници

Иако страни борци обично чине мањину у неком унутрашњем сукобу, рат у Сирији и Ираку представља изузетак. Сукоб у Сирији је обележио велики прилив страних бораца.²⁶ Битан фактор на пољу безбедности након војног пораза Исламске државе ће бити намере и способност преживелих повратника од укупног броја од око 40.000 страних бораца који су се борили на страни Исламске државе од њеног проглашења у јуну 2014. године. Упркос паду града Мосула у јулу, Тал Афара у августу и Раке у октобру месецу ове године, који је био и административни центар Исламске државе, ова побуњеничка организације није признала пораз. Напротив на друштвеним медијима је заступљена пропаганда да је контрола територије у Сирији и Ираку неважна и да ће се борба наставити активностима на територијама нападача. Према статистици (Слика 5) добар део бораца се већ вратио у своје државе то јест, од укупног броја, око 30% бораца се већ вратило.

У државама као што су Данска, Шведска и Велика Британија проценат повратника је око 50% од оних који су отишли. У Русију се вратило 10% бораца из Сирије и Ирака. Такође неке земље су пријавиле не само повратак бораца који су отишли већ и одређен број бораца који су изабрали да се по окончању свог учешћа у борби не врате у државе порекла.²⁷

Како би се одржала организација Исламске држава, преостало руководство овог покрета ће морати да одржава подршку повратника. Такође, лица која су била спречена да оду у Сирију, било активностима влада држава порекла или активностима транзитних држава, ће бити поново контактирана. Ови регрути могу постати свежи борци које ће повратници даље усмеравати.

Са територије Исламске државе се не враћају само борци, враћају се и жене и деца, који су пратили своје мужеве и очеве, као и девојке које су биле у потрази за новим животом или за новим начином живота. Такође и на сиријској страни је регистровано учешће симпатизера из других држава који ће се по окончању сукоба вратити у своје земље порекла, сви или бар део њих (Табела 1).²⁸

²⁶ Примера ради, до средине јуна 2017. године турске власти су регистровале преко 53.000 људи из 146 држава који су кроз Турску путовали у Сирију.

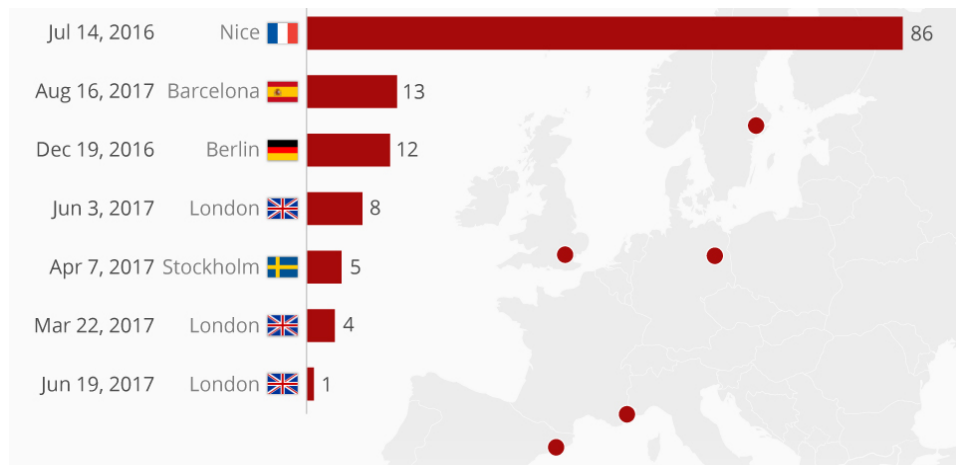
²⁷ Подаци прузети из: Barret, R.: *Beyond the Caliphate – Foreign fighters and the treat of returnees*, The Soufan group report, 2017. године, доступно на <http://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>.

²⁸ Schmid A., *Foreign (Terrorist) Fighter Estimates: Conceptual and Data Issues*, The Hague policy brief, подаци доступни на: <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2015/10/ICCT-Schmid-Foreign-Terrorist-Fighter-Estimates-Conceptual-and-Data-Issues-October20152.pdf>

Табела 1 – Број страних бораца који се бори на Сиријској страни

Ред. бр.	Држава порекла	Број страних бораца	Напомена
1.	Иран	до 2.000 (већином из корпуса иранске револуционарне гарде)	Углавном саветници, инструктори, војни стручњаци и сл.
2.	Либан	до 8.000 (борци организације Хезболах)	Од којих је до сада погинуло 1.300.
3.	Ирак	до 3000 (већина је напустила ратиште)	Делимично замењени са авганистанским Шитима из тзв. Фатимијун бригаде.
4.	Палестина	неколико стотина бораца	Углавном из команде Популарног фронта за ослобођење Палестине
5.	Русија	267 (чланови приватне безбедносне компаније)	Словенски корпус.

Губљењем територије концепт Исламске државе који је обухватао „опстајање и ширење” територије се променио и прерастао у „нова поља дејства”. Овај нови концепт се прокламује не само борцима у Ираку и Сирији, већ широком аудиторијуму и то највише кроз друштвене мреже.²⁹ У Европи се ова промена највише осетила кроз терористичке активности. Само у периоду од 2016. године до данас забележен је велики број терористичких напада повезаних са Исламском државом, а један од омиљених начина извођења је употребом јавно доступних моторних возила (Слика 6).

Слика 6 – Број жртава терористичких напада у Европи приликом којих су кориштена моторна возила од јула месеца 2016. године³⁰

²⁹ Cronin A., *How global communications are changing the character of war*, Whitehead journal of diplomacy and international relations, Winter/Spring 2013, стр. 28.

³⁰ Подаци су преузети са:
https://infographic.statista.com/normal/chartoftheday_10753_fatal_vehicle_attacks_in_europe_n.jpg

Мере које менаџменти система одбране предузимају

Притисак јавности на системе одбране, због терористичких напада у својим државама који су повезани са унутрашњим сукобима у неким удаљеним земљама, је велики. Јавност у државама, у којима су реализовани терористички напади, се пита зашто се дозвољава слободно кретање људи за које се зна да имају везе са побуњеничким и терористичким организацијама. Зашто није појачан надзор или зашто безбедносно интересантне особе нису под непрекидним надгледањем од стране власти? Одговори на ова питања осветљавају фундаментални проблем, а то је да делови система одбране, посебно органи законодавне и извршне власти не могу ограничавати слободе појединаца само на основу сумњи. Због тога се повећава притисак да се појачају заштитне и превентивне мере, односно јавно присуство униформисаних и наоружаних припадника снага одбране, али на тај начин повећање се страх и забринутост код становништва што је опет негативан ефекат.

Узевши у обзир број повратника као и број лица која подржавају циљеве терористичких и побуњеничких организација уочава се да је основни проблем, војним речником речено, одређивање листе важних објеката дејства. Дакле, неопходно је добро изабрати објекте дејства и усмерити снаге и средства на изабрани објекат. Када неки усамљени терориста изведе напад, то не значи да безбедносне снаге не обраћају пажњу већ да им је пажња усмерена на другу страну.

Мере система одбране већине држава за борбу против повратника се могу класификовати у две групе. Прва је лишавања слободе јер је у већини држава противзаконито путовање у иностранство ради придруживања побуњеничким групама као што је Исламска држава. Међутим доказивање оваквих оптужби је често тешко, тако да лишавања слободе само одлаже проблем уз ризик да се притвореници, ако и нису били, још брже или више радикализују и повежу.

Други приступ је рехабилитација и реинтеграција у друштво, мада они који су отишли у другу државу у рат, вероватно никада нису ни били интегрисани у друштво државе порекла. Ови програми захтевају значајне ресурсе, а често не постоји довољно политичке воље да се спроведу до краја или у дужем временском периоду, јер остатак популације сматра да полазници ових програма (терористи) имају много бољи третман него што заслужују.

Изазови које је Исламска држава поставила пред остатак света су већи него било који које је нека друга побуњеничка група наметнула. Темељи идентитета и поверења у државне институције су пољуљани и не могу се учврстити преко ноћи, као што се преко ноћи не може решити ни феномен страних бораца и повратника.

Закључак

Страни борци представљају изазов за сваки систем одбране јер број побуњеничких група које регрутовање бораца врше транснационално се повећава током последњих деценија. Интернационални регрути, који се касније након селекције и обуке, ангажују у борби, насилнији су него локално регрутовани борци, а побуњенички покрети који успеју да прибаве стране борце су успешнији од оних који борце

регрутују само локално. Ипак оно што се чини као нови феномен, у ствари није ништа ново јер су страни борци учествовали у скоро свим ранијим сукобима.

Будући да су борци главни носиоци свих борбених активности које се у побуни одвијају, они представљају најважнији и одлучујући фактор, јер су ресурс који је тешко надоместив. Такође, неминовно је да са продужетком борбе количина овог ресурса (број бораца) опада, па је омасовљавање циљева побуне и прибављање нових бораца, један од основних задатака сваког побуњеничког покрета. Регрутна база бораца из локалних извора је ограничена и исцрпива, зато модерна побуњеништва борце привлаче из екстерних извора.

Примери из историје потврђују да већина страних бораца нису били ни плаћеници ни верски фанатици. Регрутери идентификују међу популацијом појединце који су изузетно активни у институцијама друштва, а који се идентификују са циљевима побуњеника, али које само друштво маргинализује јер су део мањине. Неки од њих су авантуристи, неки су конформисти па поступају као и остали у групи, док неки једноставно немају бољу алтернативу. У свим конфликтима у којима учествују, страни борци су били регрутовани по принципу дефанзивне мобилизације. Дакле, мобилишу се пре ради одговора на претњу него из похлепе.

Стратегијски менаџменти система одбране пред собом имају сложен задатак јер у модерном побуњеништву борба није борба за ослобођење, већ је борба за идеју, идентитет или чак визију. Такође, напредак комуникација данас омогућава лако преношење информација и регрутних материјала који лако изазива осећања са којима је касније могуће манипулисати. На овај начин је могуће утицати на стварање заједница људи који не деле само иста уверења и представе о свету, него и заједничко осећање страха, огорчености и зависти које се може подстицати, усмеравати и радикализовати екстремном верском и политичком идеологијом и демагогијом. Наставак и даљи развој овакве врсте политичке климе ствара све предуслове за брзо ширење насилног екстремизма, тероризма и побуњеништва. Последице овакав развој догађаја представља, велику и реалну опасност по систем одбране и вредности које овај систем штити.

Данашњи страни борци се не разликују значајно од својих колега из прошлости. За део њих, мотив због којег су се борили у другим земљама не нестаје чак иако је побуна угушена, а борба ће се наставити или код куће када се врате или у некој другој држави. Ова ситуација чини борбу против страних бораца и повратника изузетно значајном. Посебно је битно разумети разлоге због којих људи желе да постану део неког удаљеног сукоба и против њих треба примењивати адекватне мере и активности.

Стратегијски менаџменти система одбране морају комбиновати супротстављање силом, застрашивањем и запрећеним казнама, уз интеграцију и развој опште прихваћеног система вредности код становништва, како би потенцијални регрути постали или остали део друштва у којем су.

Литература

[1] *United Nations Security Council Resolutions on foreign fighters*, доступно на: <https://www.un.org/sc/ctc/focus-areas/foreign-terrorist-fighters/>, (приступљено дана 24.03.2018).

[2] *A Surprising Greek Hero: The Very English Lord Byron*, EnglishHistoryAuthors, 2012., доступно на <http://englishhistoryauthors.blogspot.rs/2012/11/a-surprising-greek-hero-very-english.html>, (приступљено дана 25.03.2018).

- [3] Charters, D.: *Jewish Terrorism and the Modern Middle East*, The Journal of conflict studies, volume 27, No 2, winter 2007.
- [4] Malet, D.: *Why foreign fighters? Historical perspective and solutions*, Foreign Policy Research Institute, Elsevier Limited, 2009.
- [5] Keppel, G.: *Jihad: The Trail of Political Islam*, Harvard University Press, Harvard 2002.
- [6] Barret, R.: *FOREIGN FIGHTERS An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq*, The Soufan Group, 2015., доступно на ./ (приступљено дана 24.03.2018).
- [7] Nasiri, O.: *Inside the Jihad*, Basic books, New York, 2006.
- [8] Roy, O.: *Globalized Islam: The search for new Ummah*, Columbia University press, New York, 2004.
- [9] McCarthy N.: *Where Syria & Iraq's Foreign Fighters Come From*, Statista, 2015., доступно на: <https://www.statista.com/chart/3866/where-syria-and-iraqs-foreign-fighters-come-from/>, (приступљено дана 17.02.2018).
- [10] Whitlock C., *Terrorist networks lure young moroccans to war in far off Iraq*, Washington Post, february 20, 2007., доступно на: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/19/AR2007021901168.html>, (приступљено дана 24.03.2018).
- [12] Јовановић, П.: *Стратегијски менаџмент*, друго издање, Висока школа за пројектни менаџмент, Београд, 2007.
- [13] Ковач, М. и Стојковић, Д.: *Стратегијско планирање одбране*, ВИЗ, Београд, 2009.
- [13] Јовановић, Б.: *Увод у теорију војног руковођења*, ВИЗ, Београд, 1984.
- [14] *Syria's Role in the Iraq Insurgency*, Jewish Policy Center, 2009., доступно на: <https://www.jewishpolicycenter.org/2009/02/28/syrias-role-in-the-iraq-insurgency/>, (приступљено дана 14.03.2018).
- [15] *After the war: militants, foreign fighters add to resistance in Iraq*, NY Times, 2003, доступно на: <http://www.nytimes.com/2003/06/22/world/after-the-war-militants-foreign-fighters-add-to-resistance-in-iraq-us-says.html>, (приступљено дана 14.03. 2018).
- [16] *List of Second Chechen War assassinations*, Wikipedia, доступно на: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Second_Chechen_War_assassinations, (приступљено дана 15.03.2018).
- [17] Vellenga, S.: *Huntington in Holland: The Public Debate on Muslim Immigrants in the Netherland*, Nordic Journal of Religion and Society, 2008.
- [18] Barret R.: *Foreign fighters in Syria*, The Soufan Group, 2014. доступно на <http://thesoufancenter.org>. (приступљено дана 15.03.2018).
- [19] *Scores of ISIS foreign fighters have returned home*, 2017., доступно на: <https://www.statista.com/chart/11613/scores-of-isis-foreign-fighters-have-returned-home/>, (приступљено дана 17.03.2018).
- [20] Barret, R.: *Beyond the Caliphate – Foreign fighters and the treat of returnees*, The Soufan group report, 2017. године, доступно на <http://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>, (приступљено дана 15.03.2018).
- [21] Schmid, A.: *Foreign (Terrorist) Fighter Estimates: Conceptual and Data Issues*, *The Hague policy brief*, 2015., доступно на: <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2015/10/ICCT-Schmid-Foreign-Terrorist-Fighter-Estimates-Conceptual-and-Data-Issues-October20152.pdf>, (приступљено дана 15.03.2018).
- [22] Cronin A.: *How global communications are changing the character of war*, Whitehead journal of diplomacy and international relations, Winter/Spring 2013.
- [23] *Fatal vehicle attacks in EU*, 2017., доступно на: https://infographic.statista.com/normal/chartoftheday_10753_fatal_vehicle_attacks_in_europe_n.jpg, (приступљено дана 16.03.2018).